

Слово *кінь* як ім'я тварини, що дала людству свою енергію, стала робочою худобою і транспортним засобом, конотує такі ознаки, як «витривалість, енергійність», що уподібнюють людину з *конем* за цими ознаками. При цьому слід відзначити, що в більшості фразеологізмів і прислів'їв концепт *коня* розкривається здебільшого на когнітивному рівні внутрішньої форми, і не є компонентом когнітивного рівня значення, адже ці словесні комплекси мають переносне значення й символізують світ людей, а не тварин: *На те коня кують, щоб не спотикався*.

Собака як найдавніша домашня тварина, приручена ще у верхньому палеоліті, служила в'ючною твариною. Мисливські інстинкти собаки виявлялися вже при пересуваннях і перекоціях первісних колективів, які, ганяючись за дичиною, використовували їх на полюванні: *як собаки п'ята нога, як собака палицю, як собака в човні, собака не перескочить*.

Отже, різноманітність матеріального і почуттєвого світу, особливості уявлень про нього членів відповідного мовного середовища породжують образні асоціації, які є відзеркаленням реально існуючої дійсності і знаходять втілення у фразеологічних одиницях.

Література:

1. Алефиренко Н. Ф., Золотых Л. Г. Проблемы фразеологического значения и смысла : (в аспекте межуровневого взаимодействия языковых единиц) / Н. Ф. Алефиренко, Л. Г. Золотых. – Астрахань : Изд-во Астраханск. гос. пед. ун-та, 2000. – 220 с.
2. Алефиренко Н. Ф. Поэтическая энергия слова. Синергетика языка, сознания и культуры / Н. Ф. Алефиренко. – М. : Academia, 2002. – 394 с.
3. Баран Я. А. Фразеология у системі мови / Я. А. Баран. – Івано-Франківськ : Лілея-НВ, 1997. – 175 с.
4. Гак В. Г. Метафора : универсальное и специфическое / В. Г. Гак // Метафора в языке и тексте. – М. : Наука, 1988. – С. 11–26.
5. Гак В. Г. Языковые преобразования / В. Г. Гак. – М. : Языки русской культуры, 1998. – 768 с.
6. Жаботинская С. А. Концептуальный анализ : типы фреймов / С. А. Жаботинская // Вісник Черкаського ун-ту. Сер. філолог. науки. – 1999. – Вип. 11. – С. 12–25.
7. Лакофф Джордж, Джонсон Марк Метафоры, которыми мы живем: Пер. с англ. / Под. ред. и с предисл. А. Н. Баранова / Джордж Лакофф, Марк Джонсон. – М. : Едиториал УРСС, 2004. – 256 с.
8. Потебня А. А. Теоретическая поэтика / А. А. Потебня. – М. : Высш. школа, 1990. – 344 с.
9. Телия В. Н. Метафора как модель смыслопроизводства и ее экспрессивно-оценочная функция / В. Н. Телия // Метафора в языке и тексте. – М. : Наука, 1988. – С. 26–52.

УДК 811.111'373.21:712

І. В. Кузнєцова,

Запорізький національний технічний університет, м. Запоріжжя

СЕМАНТИЧНІ ПРОЦЕСИ ТА ТЕМАТИЧНІ ГРУПИ У АНГЛІЙСЬКІЙ ТЕРМІНОЛОГІЇ ЛАНДШАФТНОГО ДИЗАЙНУ

Семантичні процеси та тематичні групи у англійській термінології ландшафтного дизайну. І.В. Кузнєцова. Стаття присвячена дослідженню семантичних особливостей англійської термінології ландшафтного дизайну. У статті зазначено, що лексика термінології ландшафтного дизайну збагачується шляхом семантичної зміни. З'ясовується сутність семантичних процесів термінологізації, детермінологізації та ретермінологізації. Виокремлюються 13 тематичних груп англійської термінології ландшафтного дизайну.

Ключеві слова: термін, семантичні процеси, термінологізація, детермінологізація, ретермінологізація, метонімізація, метафоризація.

SEMANTIC PROCESSES AND THEMATIC GROUPS IN THE ENGLISH LANDSCAPE DESIGN TERMINOLOGY

The article is devoted to the investigation of semantic peculiarity of the English landscape design terminology. The article is indicated that this terminological vocabulary is enriched by semantic changes. The essence of semantic processes of terminological specialization, de-specialization, re-specialization is determined. It is proved that replenishment of modern English landscaping design terminology occurs by the way of metaphor and metonymy. Metaphorization consists in semantic rethinking of phenomenon or object due to their comparison with other ones by similarity of certain features. Metaphorization of the meaning is enough widespread in landscaping design language since these terms have acquired new meanings. It is concluded that the main functions of metaphor and metonymy of landscaping design terms are: replenishment of semantics and functions of words and use of words in a figurative sense. It is defined 13 thematic groups in the English landscape design terminology his terminological groups.

Key words: term, semantic processes, terminological specialization, de-specialization, re-specialization, metonymization, metaphorization.

СЕМАНТИЧЕСКИЕ ПРОЦЕССЫ И ТЕМАТИЧЕСКИЕ ГРУППЫ В АНГЛИЙСКОЙ ТЕРМИНОЛОГИИ ЛАНДШАФТНОГО ДИЗАЙНА

Статья посвящена исследованию семантических особенностей английской терминологии ландшафтного дизайна. В статье указано, что лексика данной терминосистемы обогащается путем семантических изменений. Определяется сущность семантических процессов терминологизации, детерминологизации и ретерминологизации. Выделяются 13 тематических групп данной терминосистемы.

Ключевые слова: термин, семантические процессы, терминологизация, детерминологизация, ретерминологизация, метонимизация, метафоризация.

Одним із найпродуктивніших семантичних способів поповнення терміносистем новими лексемами в англійській мові є термінологізація загальноновживаних слів. Термінологізація – це збагачення фонду термінології наявними мовними одиницями загальнолітературної мови в процесі вторинної номінації: (*aquamarine – аквамарин – «коштовний камінь другої категорії», у ландшафтному дизайні – «натуральна синьо-зелена фарба кольору морської води», hor-garden – хмелик – «витка рослина родини шовковицевих», у ландшафтному дизайні – «хвилястий орнамент»; crane – чорногуз – «лелека», у ландшафтному дизайні – «пташиний орнаментальний мотив реалістичного трактування»). Рух із сфери загальноновживаної лексики до термінологічної відбувається за двома напрямками: шляхом розвитку вторинних термінологічних значень у звичайних лексичних одиницях і шляхом використання загальноновживаних слів у складних термінах [1, с. 65].*

Більшість термінів, які прийшли із літературної мови, утворилися внаслідок звуження обсягу значення загальноновживаних слів. Суть цього способу полягає в тому, що під час звуження значення слова основні диференційні ознаки двох

понять стають однаковими, проте для спеціального поняття в термінологічній системі є ще й інші ознаки, притаманні для нового поняття і відсутні в загальноновживаному понятті, прикладом може служити термін *trimming*, основне значення якого є термінологічним *пікіровка*, тоді як другорядне значення *різке падіння* є загальноновживаним.

Таким чином, термінологізація – це процес залучення, або залучення і переосмислення загальноновживаних слів у терміносистему для номінації нових понять, а термінологізована одиниця – це колишнє загальноновживане слово, яке покинуло межі лексики загального вжитку й у певному контексті та в результаті переосмислення або довантаження набуло термінологічного значення для ідентифікації нового поняття: *bunch* – кисть, гроно, кетяг, *collum* – шийка, *bun* – хвостик, *cup* – чашечка: *At every step, too, progress was barred by currant bushes, showing limpid bunches of fruit, rubies in one and all of which there sparkled liquid sunlight.* – На кожному кроці куці смородини загороджували колишні алеї, виставляючи на показ прозорі кетяги своїх ягід, кожне зерно яких світилося на сонці, як рубін.

Семантичний спосіб утворення термінів з загальнонародних слів базується найчастіше на метафоричних і метонімічних переносах. Метафорична номінація є творенням найменувань на основі будь-якої подібності нової реалії, що позначається, з уже існуючою (за формою, величиною, зовнішньою схожістю та ін.). Метафоричні процеси ґрунтуються на подібності функцій, форми й розміру, якості й ознак, розташуванні частин цілого. Роль метафори полягає в тому, що вона надає термінові яскравій образності, яка дозволяє заглибитись у те чи інше наукове поняття, окреслити контури його семантики [1, с. 45]. Переосмислення загальноновживаних слів за подібністю форми, розміру, розташування частин відбулось у таких термінах: *rack* – будівельні козли, *піраміда*; *treatment* – оброблення – надавання чому-небудь потрібного вигляду, доведення до певного стану і *arrangement* – аранжування квітів: *Lettuce has the muted and conciliatory voice of a viola, so understated as to be hardly noticed.* – Салат має приглушену і заспокійливу нотку альти, зменшену настільки, щоб вона ледве була помітною.

Підставою для метафоричного перенесення в англійській термінології ландшафтного дизайну є: а) подібність зовнішнього вигляду об'єкта номінації: *cushtiber* – огірочки – «орнаментальний мотив у вигляді відображених по горизонталі ромбів, з'єднаних між собою гострими кутами»; *capr* – городки – «орнамент із цегли у вигляді зубчастого зигзага»; б) функціональна та зовнішня схожість: *armlet* – браcelet – «прикраса стовбура колони, що перекиває канелюри». Використовуються такі групи: предметні метафори: *mirror* – дзеркало – «оточене профільованою рамою поле плафона на стелі; обрамована велика ділянка стіни», *grating* – решітка – «орнаментальний мотив предметного походження»; рослинні метафори: *palmette* – пальмета – «орнаментальний мотив у вигляді стилізованого віялоподібного листа», *trefoil* – трилисник – «емблема зі скульптурним зображенням трьох листків»; зооморфні метафори: *spider* – павук – «назва декоративного дерев'яного підвісного світильника», *crab* – краб – «декоративна деталь у вигляді стилізованого листа або квітів на щипцях, вимпєгах та інших елементах архітектурного декору»; антропоморфні метафори: *ribs* – ребра – «пластично підкреслений край конструкції склепіння», *edge* – бровка – «декоративний валик над півциркульним отвором».

Метонімічні процеси ґрунтуються на перенесенні назви за часовою і просторовою суміжністю, із процесу на результат, із властивості на кількісний показник, з процесу на предмет, із процесу на властивість, із матеріалу на виріб із цього матеріалу, з родового поняття на видове.

Це такі зв'язки і відношення, як просторові, причинно-наслідкові, атрибутивні, агентивні та ін. Наприклад, термін *arcatige* – аркатура – «низка маленьких арок під карнизом», у ландшафтному дизайні – «декор стіни у вигляді стрічки невеликих арок на колонках із кронштейнами»; *triteau* – трюмо – «високе дзеркало на спеціальній підставці, що вміщували в простінок», у ландшафтному дизайні – «простінок між вікнами з орнаментальною прикрасою». Окрему групу в аналізованій термінології становлять номінації, що утворилися внаслідок метонімічного перенесення на основі різних видів суміжності (*marigold* – чорнобривці – «рослинний орнаментальний мотив у вигляді букетів аналогічної квітки»). За допомогою семантичного способу утворюються ономаційні терміни, в ролі яких виступають або вже відоме раніше власне ім'я або новостворене для передавання нового предмета в певній галузі знання. Існує досить вільний перехід загальних назв в власні назви і навпаки: *Virginia* – Вірджинія – сорт американського крупнолистного тютюну. Такі терміни є різновидом метонімічного перенесення: *Thoraas Laxton* – Томас Лекстон сорт декоративного гороха; *Waterloo* – Ватерлоо – сорт бузка. Ці терміни, як правило, однозначні. Процес створення ономаційних термінів носить чисто суб'єктивний характер: *Black-eyed Susan* – Чорна Сьюзен – сорт троянди названий так тому, що її пелюстки коричневого кольору з чорним оком; *Maroger system of pruning* – система обрізки за Мароже.

Отже, усе сказане вище дозволяє говорити про продуктивність семантичного процесу – термінологізації, що свідчить про наявність генетичного зв'язку між термінологічними одиницями і загальноновживаними словами, на основі яких вони виникли.

Відомо, що в наш час багато термінів піддаються детермінологізації або ретермінологізації, тобто одержують нові значення. Їхня семантика розширюється або звужується, вони вживаються в переносних значеннях. Тенденція до розширення семантичної структури проявляється в процесі їхнього проникнення з однієї сфери в іншу. При цьому первісне значення може як елімінуватися, так і зберігатися. Тенденція до розширення семантичної структури проявляється в процесі їхнього проникнення з однієї сфери в іншу. При цьому первісне значення може як елімінуватися, так і зберігатися.

Наступним семантичним процесом, який ми розглянемо, є ретермінологізація [2, с. 194], або, за іншою назвою, «вторинна термінологізація» [4, с. 63], під якою розуміють «перенесення готового терміна з однієї дисципліни в іншу з повним або частковим його переосмисленням і перетворенням у міжгалузевий омонім» [3, с.194]: *cabinet* – замкнута зелена споруда з деревних рослин у садово-парковій композиції *боскета*, утворена стриженими стінами з лити або граба, характерний для французьких садів і парків, які були поширені в Європі в XVII-XVIII ст. → кабінет міністрів (історія), → кабінет лікаря (медицина) → контора адвоката (юриспруденція) тощо.

Ретермінологізацію зазвичай розуміють як перехід терміна з однієї галузі в іншу, хоча деякі вчені вважають її одним із видів детермінологізації. На нашу думку, зміна статусу лексеми спричиняє появу нової, омонімічної, з новою семантикою. Процес ретермінологізації, як правило, відбувається за такою схемою: загальноновживане слово → термін → перехід терміна в іншу термінологічну групу: *cascade* = каскад (послідовне розташування об'єктів → природний або штучний водоспад) → спеціальна багатоступінчаста споруда з каменю або бетону, що служить для спадання струменів води на місцях швидкотоків природних річок і струмків, а також на шляхах штучних водотоків з послідовного ряду дрібних терас.

Деякі терміни можуть розвивати переносні значення й уживатися в загальнолітературній мові. Перехід термінів до загальноновживаних слів відбувається за допомогою детермінологізації. Процес наближення терміна до загальноновживаного слова називають детермінологізацією. Коли лексема переходить до широкого вжитку, вона поступово втрачає основні дефінітивні і системні ознаки, притаманні термінові (тенденція до моносемічності в межах свого термінологічного поля, від-

сутність експресії, стилістична нейтральність тощо). Провести межу між термінологією та загальноживаною лексикою досить важко. Термін, на основі якого виникло загальноживане слово, залишається в межах своєї терміносистеми без змін подібно до того, як і при термінологізації загальноживане слово, яке стало джерелом виникнення нового терміна, не перестає функціонувати в своєму загальному значенні. Тому детермінологізація і термінологізація спричиняють появу полісемічних лексем. Здебільшого детермінологізація лексичних одиниць триває досить довго. Перш ніж стати частиною загальноживаного фонду з термінами відбуваються зміни, які формуються протягом чотирьох етапів: а) народження; б) стрімке розгортання семантики, яке супроводжується потоком похідних від базового слова; в) період стабільності, розширення зв'язків з іншими лексичними групами; г) криза, тобто спад, що супроводжується розмиванням меж спеціального терміна (детермінологізація): *labyrinth* – лабіринт → споруди зі складним і заплутаним планом тощо. Але термінологія ландшафтного дизайну молода, вона ще розвивається, тому їй не притаманні явище детермінологізації.

Терміни ландшафтного дизайну об'єднуються в тематичні групи певною внутрішньою організацією на основі спільного родового поняття, якому підпорядковані видові поняття [4, с. 64]. Зокрема в лексиці ландшафтного дизайну можна виділити такі лексико-семантичні групи: а) **Стилі і типи садів і парків** (*Styles and types of gardens and parks*): *regular (geometric) style* – стандартний (геометричний) стиль, *landscape style* – краєвидний стиль, *American garden* – американський сад, *Russian garden* – російський сад, etc. б) **Кліматичні зони і ґрунт** (*Climatic zones and soil*): – *polar landscape zone with permafrost and glacier* – полярна ландшафтна зона вічної мерзлоти і льодовиків; *loamy soil* – суглинистий ґрунт, *sandy soil* – ніщаний ґрунт etc. в) **Природні елементи саду** (*Natural elements of the garden*): *stone* – камінь, *sand* – нісок, *gravel* – гравій, *brick* – цегла, *concrete* – бетон, *flagstone* – плита, *travertine* – ванняний туф, *cobble* – буліжник, *timber* – колода, *брус*, *granite* – граніт etc. г) **Садові конструкції** (*Garden structures*): *arch* – арка, *grotto* – грот, *penthouse* – прибудова до будинку, *rotunda* – ротонда, *walking paths, pathways* – прогулянкові доріжки, *stairs* – сходи, *steps* – сходинки etc. д) **Водні споруди** (*Watering fronts*): *pond* – ставок, *stream* – струмок, *brook* – струмочок, *cascade* – водяний каскад, *pool* – басейн, *fountain* – фонтан, *reservoir* – водосховище, *water garden* – водний сад, *artificial water falls* – штучні водоспади etc. е) **Зони відпочинку** (*Recreational zones*): *patio* – внутрішній дворик, *back yard* – задній дворик, *front yard* – передній дворик, *play area* – ігровий майданчик, *outdoor kitchen* – відкрита кухня, *outdoor living room* – відкрита кімната, *secluded spots* – затишні куточки etc. є) **Меблевий матеріал** (*Furniture materials*): *aluminum* – алюміній, *plastic* – пластик, *weather resistant wicker* – прутья для плетіння, *rattan* – ротанг–пальма, *stainless steel* – нержавіюча сталь, *wrought iron* – зварювальна сталь, *wood* – дерево, *teak* – тик; *veneer* – шпон, *фанера* etc. ж) **Твори мистецтва** (*Objects of artwork and colors*): *sculpture* – скульптура, *stone statues* – кам'яні статуї, *stone vase* – кам'яна ваза, *river nymph* – річкова німфа, *cupids* – купідони, *wooden statues* – дерев'яні статуї, *adornment* – прикраси, *furnishings* – обстановка etc. з) **Покриття та мощення** (*Flooring and paving*): *soft grass, sandstone* – ніщаний ґрунт, *concrete floors* – бетонні підлоги, *cobblestone* – кругляк для мощення, *rectangular stones* – прямокутні камені, *herringbone* – кладка цегли в ялинку, *patterned floor* – візерункова підлога, *tile* – черепиця etc. і) **Огорожі та зелені насадження** (*Fences and greenery*): *fence* – паркан, *gates* – ворота, *border* – бордюр, *hedge* – жива огорожа, *lath min*, *walking edgings* – обрамлення, низький бордюр, *flowerbeds* – квіткові клумби, *raised beds* – підняті клумби, *lawns* – газони, *flower garden* – квітник, *boscage* – гай etc. й) **Дерева, чагарники, квіти, трави** (*Trees, bushes, flowers, herbs*): – *leaf-bearing tress* – листяні дерева, *coniferous trees* – хвойні дерева, *shade resistant bushes* – тіньовитривалі чагарники, *hedge bushes* чагарники для живоплоту, *annual flowers* – однорічні квіти, *spicy herbs* – пряні трави, *medicinal herbs* – лікарські трави, *sweet-smelling herbs* – запашні трави etc. я) **Види планів, макетів**: – *Closed plan* – закрите планування, *open plan* – відкрите планування, *tight fit* – напружена посадка, *loose fit* – вільна неплотна посадка etc. к) **Одиниці виміру фізичних величин**: *meter* – метр, *kilometer* – кілометр, *centimeter* – сантиметр, *millimeter* – міліметр, *micron* – мікрон, *foot* – фут, *inch* – дюйм, *mile* – миля, *decibel* – децибел, *acre* – акр, *hectare* – гектар etc.

Єдині міжнародні норми і стандарт ландшафтного дизайну залишаються незмінними в креслярської та розрахунковій частинах проекту і виявляються в позначеннях: *h* – *height* – висота, *m²* – *square meter* – метр квадратний, *V* – *volume* – об'єм; *a straight line* – пряма etc.

Лексика ландшафтного дизайну має чітко організовану терміносистему з гармонійно об'єднаними родовими і видовими поняттями, які знайшли відображення в певних мовних елементах. Лексико-семантичні групи термінів формувались і розвивались у тісному зв'язку з розвитком самої галузі ландшафтного дизайну. Спочатку, можливо, були назви рослин, елементів, зон, інструментів, споруд, деталей, механізмів. Пізніше сформувались терміни, що означають процеси. Із подальшим розвитком науки з'являються нові слова – терміни. Серед них і назви нових видів, зон, споруд і назви нових матеріалів.

Література:

1. Павловская О. Е. О семантической деривации: слово как парадигма лексем / О. Е. Павловская // Русский язык в его функционировании. Третьи Шмелевские чтения. – М., 1998. – С. 86–94. – (Тезисы докладов международной конференции).
2. Пумпянский А. Л. Лексические закономерности научной и технической литературы. Англо-русские эквиваленты / А. Л. Пумпянский. – Калининград : Основа, 1980. – 197 с.
3. Самойлович Б. П. Ландшафтная архитектура: язык и перевод / Б. П. Самойлович. – М. : Ринг, 2011. – 232 с.
4. Скорикова И. С. Структурно-семантические особенности подязыка ландшафтного дизайна как элемент содержания обучения магистров / И. С. Скорикова // Вестник ВолГУ. Серия 9. Вып. 9, 2011. – С. 63–66.

УДК 811.161.2

І. О. Купіна,

Харківський національний педагогічний університет імені Г. С. Сковороди, м. Харків

РІЗНОАСПЕКТНІСТЬ ДЕФІНІЦІЙ КАТЕГОРІЇ ГРАНИЧНОСТІ В МОВНОМУ ПРОСТОРІ

У статті висвітлено сприйняття змісту поняття «граничність», проаналізовано різноаспектність дефініцій фундаментальної категорії граничності в мовному просторі та її диференційні ознаки на різних рівнях категорійних структур – мовному й понятійному. Розкрито розуміння категорії граничності як функціонально-семантичної категорії, що відображає просторово-часові та кількісно-якісні відношення, навколо якої групуються різнорівневі засоби вираження семантики реальної границі, а в її основі – взаємодія фразеологічних одиниць.

Ключові слова: категорія граничності, мовний простір, межа, границя, фразеологічна одиниця.